

נפש נאסור שתיית החמים התה והקפה ביו"ט דאינן אלא למפונקין^{טז}, אלא ודאי כיון דעיקרא דשתיה שוה לכל נפש לא נחתינן לפרטים, וכן בקור, ע"כ.

וצ"ל בדעת האוסרים, דשאני מזון של מפונקים שהוא בכלל הנאת אכילה שהיא צורך לכל נפש, משא"כ הנאת חימום כשאין הקור גדול אינה צורך היום במקום זה^{יז}.

ג. רחיצה

איתא במתניתין^{יח} דבית הלל מתירין לחמם מים לרחוץ רגליו, ופירשו התוס'^{יט} דלכל גופו אסור דדבר השוה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגין, אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש.

מבואר דאע"פ שחימום מים הוא דבר השוה לכל נפש לשתיה ואכילה, מ"מ כשמכוין לרחיצה אסור.

והוסיפו לפרש בתוס' בכתובות^כ דדבר שאינו צורך היום אינו בגדר שוה לכל נפש^{כא}.

טז. כך היה בזמנם, ועי' בהגהות חת"ס סי' שי"ח דקפה הוא משקה של עשירים. [בערוך השולחן סי' קע"ד סעי' י"ד כתב דשתיית תה באמצע הסעודה אינה מהסעודה וצריך לברך. אך כהיום שרגילים בתה וקפה כמים וכשאר סוגי המיץ אין מברכין עליהם בסעודה, כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א].

יז. דשוה לכל פירשו התוס' צורך היום, וכמשי"ת להלן.

יח. ביצה כ"א:

יט. ד"ה לא יחם.

כ. דף ז. בד"ה אמר ליה.

כא. כתבו שם על מאי דאיתא דביאת בתולה שרי, וקשה לר"י דאמר בסוף פ"ב דביצה דף כ"ב. מהו לכבות הנר מפני דבר אחר ומסיק דאסור, הא הכא

והרמב"ם^{כב} כתב רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושין אותן ביום טוב שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף, לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו אסור משום גזירת מרחץ^{כג}.

וכתב הבית מאיר^{כד} דטעם התוס' תפסינן לעיקר במה שנהגינן לאסור אפילו בחמין שהוחמו מערב יו"ט ע"י בב"י בשם הר"ן. [כלומר להרמב"ם שאיסורו משום גזירה דוקא הוחמו ביום טוב גזרינן אטו שבת כמבואר בדבריו^{כה}, משא"כ לתוס'].

וכ"כ המשנ"ב^{כו} כהתוס' דרחיצת כל גופו הוא דבר שאין שוה לכל נפש רק למעונגין הרגילין בזה^{כז}.

שרי משום דצריך לכל נפש. וי"ל דהכא דוקא בבעילה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום, אבל שאר בעילות אין כ"כ צורך היום. ובתוס' הרא"ש כתב דבעילה ראשונה איכא מצוה טובא והוי צורך מצות היום קצת, אבל בעולה אין כ"כ צורך היום, ועוד משום דהוי מכשירי מצוה. [במש"כ שבביאה שניה אין כ"כ צורך היום, יעוי' בשיטה מקובצת בשם התוס' שכתבו על תירוצו זה ולא נהירא דאדרבא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה וטפי איכא מצוה לשאר ביאות משום פריה ורביה].

כב. פ"א הלכה ט"ז.

כג. הרמב"ם השמיט הדין דבעינן שוה לכל נפש ויעוי' בערוך השלחן סי' תצ"ה ס"ק י"ט מש"כ בזה.

כד. יו"ד סי' קצ"ז סעי' ג' והו"ד להלן.

כה. שם, דבחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו ביום טוב שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד.

כו. סי' תקי"א ס"ק י'.

כז. והחינוך מצוה רח"צ פירש שוה לכל נפש דברים השווים בכל גוף אדם, כגון רחיצת רגלים דכולי עלמא רחצי הכי לפעמים.

כיום אמנם רגילין ברחיצה אבל אין זה צורך היום כאכילה, ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א שאין בידינו להתיר דבר שמפורש בגמ' לאיסור [דבגמ' לא נתפרש גדר האיסור]. ועוד שלדעת הרמב"ם אסור משום גזירת מרחצאות. ויעוי' במש"כ ^{אמרי"ת 1294567} השעה"צ^{כח} אם להתיר לצורך חולה.

ודעת הבית מאיר דגם בזמן הגמ' רחיצה בחמין היתה שוה לכל, ואעפ"כ אסור משום דרחיצה בחמין הוי תפנוקא יתירה, והראיה שמיעוט העם שאינם מפונקים אף כי מצוי להם אינם מתאווים אליו, ולהכי אף למפונקים אסור, דלא התירה התורה אלא דבר הצריך לכל נפש ולא תפנוקא יתירא. ועיי"ש שלכן ס"ל לאסור עישון סיגריות גם במקום שיש רוב מעשנים. והו"ד בהערה^{כט}.

כח. ס"ק ט'.

כט. ביו"ד סי' קצ"ז סעי' ג' וז"ל, כתבו התוס' דלהכי רחיצה אסורה ביום טוב משום דאינה אלא לתענוג והוי דומיא דמוגמר שאינו שוה לכל נפש (וטעם זה תפסין לעיקר במה שנהגין לאסור אפילו בחמין שהוחמו מערב יו"ט עי' בב"י בשם הר"ן) והיינו משום דהוי תפנוקא יתירה והראיה שמיעוט העם שאינם מפונקים אף כי מצוי להם אינם מתאווים אליו, ולהכי אף למפונקים אסור דלא התירה התורה אלא דבר הצריך לכל נפש ולא תפנוקא יתירא. משא"כ אכילת צבי ביום טוב דהעלה הגמ' כתובות דף ז. דהוי שפיר דבר הצריך לכל נפש דתענוג זה הכל מתאווים אליו אלא שלא להכל הוא מצוי. ולדעתי אין הדבר תלוי ברוב או במיעוט כדהעלו בתשובותיהם הדרכי נועם בסי' ט' והספר זרע אמת סי' ע"ג אלא כדכתבתי במה שחזינן שאותם שאינם מפונקין אפילו מצוי להם אינם מתאווים אליו תפנוקא יתירה הוא ואסור. ותדע רחיצה ודאי משמע בשבת דף מ' שרוב העולם היו אדוקים בה מדנאמר התם עלה ראו שאין הדבר עומד להם, וא"כ לענ"ד להחם חמין לצורך טבילת מצוה שאינה כלל לתענוג אלא להציל מן הצער ובפרט בזמן הקור ובמקומות הקרים בודאי דומה לעשיית מדורה להתחמם כנגדו דשרי ביו"ט בפשוט והיינו מההוא טעמא שאינו לתענוג אלא להציל מזו הצער וכל המצוי לו מתאוה אליו ומקרי דבר

ד. חימום להפיג צינה ולהסיר ליכלוך

הבית מאיר מסיק שם, וא"כ לענ"ד להחם חמין לצורך טבילת מצוה שאינה כלל לתענוג אלא להציל מן הצער ובפרט בזמן הקור ובמקומות הקרים בודאי דומה לעשיית מדורה להתחמם כנגדו דשרי ביו"ט בפשוט, והיינו מההוא טעמא שאינו לתענוג אלא להציל מן הצער וכל המצוי לו מתאוה אליו ומקרי דבר הצריך לכל נפש ושרי, וה"ה זה כנלע"ד ברור שאין זה נכלל באיסור רחיצה בחמין כל הגוף ביו"ט.

ובשעה"צ^ל כתב וז"ל, ועיין בבית מאיר דדעתו דלהחם מים כדי להפיג צינה הוא דבר השה לכל נפש, וכעין זה מצדד בתשובת נודע ביהודה^{לא} [וגם בפרי מגדים במשבצות זהב מסתפק בזה], ולפי זה גם להתוספות והרא"ש מותר ועל כן על כל פנים ע"י עכו"ם בודאי אין להחמיר, ע"כ.

ובשש"כ^{לב} כתב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דיש לחקור במי שגופו נתלכלך באופן שרוב בנ"א מתרחצים אח"כ באמבטיה חמה, דאפשר שגם מותר להחם מים ביו"ט לצורך רחיצה זו, וכמש"כ בשעה"צ בשם הבית מאיר, שמותר להפיג צינה, כלומר להרתיח מים כדי לערבב אותם במים צוננים ולרחוץ כל גופו מפני שהפגת צינה היא שוה לכל נפש, וכך גם כאן כל האנשים מתרחצים במים חמים כדי להיות נקי מהלכלוך. אך אפשר דכיון שרק בני אדם

הצריך לכל נפש ושרי, וה"ה זה כנלע"ד ברור שאין זה נכלל באיסור רחיצה בחמין כל הגוף ביו"ט, ע"כ. וכאמור הבה"ל הביא דברי האחרונים שהתירו הנאת העישון באותם מקומות שהרוב רגילים בזה.

ל. ס"ק כ"ה.

לא. תנינא סימן כ"ה.

לב. פרק י"ד הערה כ"ה.

שנתלכלכו רגילים בכך, ולא סתם בנ"א אין זה נקרא שוה לכל נפש, וכמו ברפואה שאינה רק עבור חולים, ע"כ.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דיש עוד לחלק דחימום להפגת צינה לכל אדם יש צורך בזה, משא"כ בחימום לצורך הסרת ליכלוך תלוי כמה ליכלוך יש ולא לכל אדם באותה מדה הדבר נחשב צורך להסיר הליכלוך בחמין. וכאמור גם להפגת צינה לא פסיקא ליה לשעה"צ להתיר שלא ע"י גוי.

ה. הוצאה של משחקי ילדים

כתב הרמ"א^{לג} דמותר לשחוק בכדור אפי' ברשות הרבים אע"ג שאינו אלא טיול בעלמא^{לד}, [ועיי"ש במשנ"ב בשם המהרש"ל דפליג וכתב דלגדולים מנהג רע הוא, ולילדים הנח להם]. ולכאורה הרי אינו שוה לכל נפש ואסור מהתורה.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דבכדור אין ההנאה מגוף הכדור אלא מהשעשוע [והחילוץ עצמות] שעל ידו ולכן חשיב שוה לכל נפש.

וכן נראה מדברי הראשונים דקרו ליה טיול, כלומר הוא סוג הנאה של טיול, וטיול הוא שוה לכל נפש רק שיש כמה דרכים לטיול.

וכמו"כ ביאר בשו"ת אגרו"מ^{לה} דאף שאין משחקים בזה אנשים גדולים נחשב שוה לכל נפש מצד שנחת רוח הוא שוה לכל נפש, וע"ע שם.

לג. בס"י תקי"ח ס"א.

לד. כ"ה ברבינו ירוחם בנתיב הרביעי בחלק הראשון בשם ר"ת.

לה. ח"ג סי' צ"ד.

ולפי מש"כ התוס' דבעינן צורך היום, י"ל דשעשוע וטיול הוא צורך כל יום במדה מסוימת, בשביל נחת רוח ויישוב הדעת, ויעוי' בתוס' ל" דהוצאת תינוק לטייל הוי צורך היום. וע"ע בהערה ל"ז.

ו. הליכה במקל

איתא בביצה^{לח} ת"ר אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו, וכתב רש"י דהוי דרך חול ואיכא זילותא דיום טוב. וכן פסקו הטור והשו"ע^{לט}, וביאר המשנ"ב דהיינו לרה"ר או לכרמלית מפני שהוא דרך חול וזלזול ליו"ט כיון שאפשר לו לילך בלא מקל זה ואינו נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו.

וצ"ב שהרי יציאה במקל אינה שוה לכל נפש וא"כ למה לא נאסרה משום מלאכת הוצאה, וי"ל כנ"ל דאין ההנאה מגוף המקל אלא שעל ידה הוא מתקן ומישר פסיעותיו וזה שוה לכל נפש. ולא דמי לאכילת תרופה שההנאה היא מגוף הדבר ולכן חשיב אינו שוה לכל נפש.

ז. בישול והוצאה לצורך רפואה וויטמינים

איתא בשעה"צ^מ דאסור להחם מים [לרחיצה] אפילו לצורך חולה שאין בו סכנה, דאין זה שוה לכל נפש. ואמנם כל אדם אם

לו. כתובות ז. ד"ה מתוך.

לז. יעוי' בטור וברמ"א סי' תרל"ט דבסוכה אוכל ושותה וישן, ומטייל. ובנפש החיים שער ד' סוף פרק י"ג בשם הזוהר ריש פרשת שמיני, התורה חדרותא דקב"ה ואטילותא דיליה דכתיב ואהיה שעשועים יום יום.

לח. דף כ"ה:

לט. סי' תקכ"ב סעיף א'.

מ. סי' תקי"א ס"ק ט'.

היה חולה היה נצרך לזה, מ"מ חולי אינו מצב רגיל של כל אדם^{מא}.

ולפ"ז:

א. אסור לחמם מים לצרכי רפואה כגון כדי להקל כאבים או להרפות שריר וכדומה.

ב. לחמם מים לצורך רפואה ע"י ריבוי בשיעורין כשמבשל לאכילה ושתיה מותר, כמו שמותר להוסיף מים בשביל רחיצת קטן^{מב}, כיון שהכל ראוי לשימוש לאכילה והי מינייהו מפקת, וכמשי"ת בפרק הבא. [להוסיף מים למיחם שכבר מונח על האש הרי זה ריבוי במלאכה ולא ריבוי בשיעורין וכמשי"ת בפרק הבא].

ג. תה צמחים שמשמש לפעולות מעיים, אם גם הבריאים שותים אותו דמי לבישול אוכל בשביל חולה דשרי, ואם לאו אסור לבשלו [אפילו למי שחלה כל גופו שמותר לו לקחת תרופה בשבת], כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א.

ד. גם ויטמינים חשיב אינו שוה לכל נפש כיון שזה עסק של בריאות ולא מזון, ולכן [גם עבור חולה שמותר לו לקחתם בשבת] אסור לעשות בהם מלאכה. כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א.

ה. כתב בשש"כ^{מג} דלבשל ע"י העמדת שתי קדרות שאחת מהם היא של תרופה וידליק האש אח"כ, אמנם יש לחשוב זה כחדא

מא. יעוי' בנשמת אדם כלל צ"ו שהביא בזה ד' הגמרא בבא קמא ק"ב. וסוכה מ. שאוכלי שביעית אסור לעשות מהם רפואה דמוציא אני את המלוגמא שאינו שוה לכל אדם.

מב. כמבואר ברמ"א סי' תקי"א סעי' ב'. ויעוי' בשעה"צ ס"ק י"ח מש"כ בזה.
מג. פרק ל"ג סעי' כ"ה.

טירחא וריבוי בשיעורין^{מד}, ולכאורה שרי, אך הגרש"ז אויערבך זצ"ל העיר דכיון שאחת מהקדירות אינה שוה לכל נפש אפשר דאסור. וע"ע שם^{מה} בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דהמדליק אש אחת תחת שתי קדרות והוא צריך רק לאחת מהן, אפשר דלא חשיב רק כמרבה בשיעור אלא כמרבה במלאכות, עיי"ש.

וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א, דלהניח בקדרה תבשיל לצורך רפואה צמוד לקדרה של אכילה ולהדליק להבה אחת חשיב ריבוי במלאכה ולא ריבוי בשיעורין, כיון שהם מחולקים בשני כלים.

ומ"מ גם אם יכניס תרופה בכלי סגור בתוך קדירת התבשיל אסור לבשל, כי ריבוי בשיעורין לא הותר כשמוסיף דבר האסור במלאכה, כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א. והיינו משום דריבוי בשיעורין דשרי ביום טוב הוא דדוקא כשהכל ראוי לשימוש ואמרינן הי מינייהו מפקת. ועוד דגם עיסה חציה של ישראל וחציה של נכרי אסור לאפות. וכמשי"ת בפרק ד'^{מז}.

ו. כמו"כ במלאכת הוצאה, כתב בשש"כ^{מז} בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דאסור להוציא תרופות מרשות היחיד לרשות הרבים, עבור חולה שאין בו סכנה, מפני שאין זה שוה לכל נפש.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א שאסור להוציא תרופה אפילו בכיס אחד עם דברי היתר, וכמש"נ.

מד. עיי"ש במה שיש לדון בזה.

מה. פרק ל"ב הערה קס"ט.

מו. ועיי"ש במש"כ האגרו"מ בדין טלטול צרור מפתחות.

מז. פרק ל"ג סעי' כ"ה.

פרק ד

דיני ריבוי בשיעורין

א. גדר ההיתר להרבות
בשיעורין ביו"ט

העושה מלאכה בשבת עבור חולה מסוכן ומרבה בשיעורה להר"ן אסור מדאורייתא, ולהרשב"א אסור מדרבנן^א. ואילו ביום טוב איתא בגמ'^ב ונפסק בשו"ע^ג ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד, הגה אבל צריך להשים הכל אצל האש בפעם אחת^ד.

וביאר הר"ן^ה וז"ל, נראה לחכמים דכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אליו בלבד, ומשום הכי ריבויי בשיעורא כל היכא דלא

א. וב' הדעות הובאו במשנ"ב סי' שי"ח ס"ק י"ג עיי"ש, ובסברת הרשב"א י"ל דכיון שהריבוי נעשה בתוצאה מפעולה אחת שמותר לעשותה, הוי כמי שנעשה מאליו ולא ע"י מעשה מלאכה. וגם להר"ן אין בזה איסור סקילה, כי לא עשה מעשה בפני עצמו.

ב. ביצה י"ז.

ג. סי' תק"ג סעי' ב'.

ד. וכתב המשנ"ב בשם האחרונים דהיינו דוקא היכי דממלא פעם אחת מהדלי ולא פעמים רבות ע"י כלים. [ויעוי' במשי"ת בזה בפרק הבא].

ה. בביצה ט: מדפי הרי"ף.

מפיש בטרחא שרי, אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאורייתא ולא ניתן לידחות אצל חולה, ע"כ.

כלומר בשבת שהמלאכה אסורה והיא נדחית מפני פיקוח נפש, מה שאינו מוכרח אינו נדחה, וביום טוב שהמלאכה מותרת מסתבר שלא צימצמה תורה שישקול וידקדק לבשל רק המצטרך לו בדיוק, אלא מותר כל הנעשה באותו מעשה מלאכה. וכ"כ המשב"ז דביו"ט התירה תורה ריבוי בשיעורין, שלא יצמצם.

ותוספת ביאור בזה מצינו בריטב"א בעירובין^ז וז"ל, וכן במלאכת יום טוב, לכבוד היום התירה תורה לעשות צרכיהם בהיתר ובשופע [ובשפע], שאלו אמרה תורה לעשות מלאכת אוכל נפש בצמצום, ימנע משמחת יום טוב ע"כ^ו. [מיהו עיי"ש שאינו סובר כהר"ן בגדר ההיתר של ריבוי בשיעורין ביו"ט].

ו. ס"ק ב'.

ז. דף ס"ח.

ח. עוד ביאור בהיתר חימום המים בריבוי בשיעורין, כתב הריטב"א שם וז"ל, ומורי ז"ל היה אומר כי אולי שאני חמום מים שהכל גוף אחד וענין אחד, וכשם שהתירו ביום טוב למלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד, והתם אין שבח לקיתון בחמום מים מרובים, אלא ודאי לא התירו אלא מפני שהמים כולם כגוף אחד. ואין זה מחוור דאתוספת בישול ואתוספת מלאכה קפדינן מה לי אם הכל גוף אחד או ב' גופים, וכי יש הפרש בין מבשל חתיכה אחת גדולה למבשל שתי חתיכות קטנות, וע"ע שם. ובאמרי בינה דיני שבת סי' י"ז כתב שמצא שהרא"ה מיישב זאת בדבריו בביצה י"ז שכ' בממלא נחתום הא ודאי פשיטא שהוא כגוף אחד ממש ועדיפא משתיים בעוקץ אחד. ועיי"ש במה שביאר בזה. גם המאירי בעירובין ס"ח. כתב דמשקה הוא כגוף אחד וכשם שחולה הצריך למקצת פרי אין אומרים לקוץ מקצתו אף משקה כן, ועיי"ש דמטעם זה מחמין קיתון של מים ביום טוב אעפ"י שאינו צריך אלא למקצתו.

ב. אופני ריבוי שהם כמלאכה נוספת

א. נחתום שממלא חבית מים לחמם, צריך להניח על האש בפעם אחת, דבנתינה נוספת כשהכלי עומד על אש דולקת הרי זה עוד מלאכה ולא רק ריבוי בשיעורין. כן מתבאר מדברי המג"א^ט והגר"ז^י.

ב. וכמו"כ בשפיכה מכלי שבידיו למיחם שעל האש, אם השפיכה אינה בבת אחת אלא מתמשכת צריך להפסיק אחר ששפך כדי צורכו ליום טוב, משום דבשפיכה המתמשכת מידו כל שפיכה ושפיכה היא נתינה נוספת על האש ואסור שלא לצורך, וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א^א.

ג. כתב בשש"כ^{יב} בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דהמדליק אש אחת תחת שתי קדרות והוא צריך רק לאחת מהן, אפשר דלא חשיב רק כמרבה בשיעור אלא כמרבה במלאכות, עיי"ש.

הוצאה בשני כיסים

ד. כתב בשש"כ^{יג} בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל דמי שיש לו בכיסו ממחטה יבדוק את שאר כיסי בגדיו, כי לפעמים יש בהם עוד

ט. סי' תק"ג ס"ק ה'.

י. סעי' ד'. וצ"ל דמש"כ הרמ"א דאסור להוסיף אם כבר החבית על האש דטרחא שלא לצורך הוא, פירושו פעולה שלא לצורך וכמשי"ת להלן בפרק י"א אות ג' עיי"ש.

יא. וכמשי"ת להלן בפרק י"א.

יב. פרק ל"ב הערה קס"ט.

יג. פרק י"ט הערה ז'.

ממחטה והוא מוציאה שלא לצורך, ואפשר דבשני בגדים אסור
אע"ג שיכול להשתמש בשתיהן ע"כ.

כלומר ריבוי בכיס אחד הרי זה כריבוי מים בחבית דשרי ביום
טוב, אבל ריבוי בשני כיסים חשיב ריבוי מלאכות ולא ריבוי
בשיעורין.

וכמו"כ שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דשני כיסים שאינם
יחד חשיב כשתי הוצאות ואסור כשאינן לו צורך בשתיהם, אבל שני
כלים זה בתוך זה, וכן תיק עם תאים מחולקים חשיב הוצאה אחת
וריבוי בשיעורין. [עוד פרטי דינים בגדרי ריבוי במלאכה נתבאר
בסוף פרק ג'].

ג. ריבוי דבר שאינו ראוי לשימוש

א. דברי האגרו"מ כריבוי בצרור מפתחות

צרור מפתחות שיש בו גם מפתח שאינו ראוי לשימוש בהליכה
זו, כתב בשו"ת אגרו"מ" שצריך להסירו ולהשאיר רק את אלו
שאותם הוא צריך בהליכה זו, ואינו דומה לעושה מלאכה בחדא
טירחא שמותר ביו"ט, דהתם כל חלק ראוי לו אלא שאין לו צורך
בזה, משא"כ מפתח שאינו ראוי היום לשימוש הוא מעשה הוצאה
האסורה ביו"ט, דלא שייך להתיר הוצאת איסור בשביל שעושה
אז גם היתר.

והוסיף דכמו"כ בבישול מסתבר שרק דברים הראויין לבשלם
לאדם מותר למלאות כל הקדרה, אבל להניח בקדרה דבר שאינו

ראוי אלא לבהמה אסור מאחר שלבהמה אסור לבשל, אין שום טעם להעדיף ההיתר לבשל לאדם על האיסור לבשל לבהמה.

ביאור הדברים, דהיתר ריבוי בשיעורין שיין דוקא כשכל חלק מצד עצמו ראוי לשימוש, ורק שאין לו צורך בכל הכמות, אבל אם בשבת יבשל לצורך חולה בשר ויוסיף ירק שאינו ראוי לחולה, אע"פ שמבשל בפעם אחת אין ריבוי בשיעורין מתיר את בישול הירק שמצד עצמו הוא אסור, והכי נמי ביום טוב. וכן כתבו כמה אחרונים כמשי"ת.

וכמו"כ שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א בדין ריבוי בהוצאה או בבישול, דאם מוסיף דבר שאינו שוה לכל נפש שאסרה תורה, כגון דבר הראוי רק לצורך רפואה, ודאי אסור לכו"ע גם באופן שאם היה דבר המותר היה נחשב ריבוי בשיעורין, דריבוי כזה ודאי אינו בכלל ההיתר של ריבוי בשיעורין ביום טוב^{טו}.

ב. דברי כמה אחרונים בריבוי חלק שאינו ראוי לו

בשו"ת ארץ צבי [פרומר]^{טז} כתב בדעת הרשב"א והתוס' דריבוי בשיעורין בשבת איסורו מדרבנן, דטעמם הוא משום שלא מבורר מהו האיסור והי מינייהו מפקת, אבל כשמבורר מהו האיסור, לא שיין לחושבו ריבוי שיעור וחייב חטאת^{יז}.

טו. ויעוי' בבה"ל סי' תקי"ב ס"א ד"ה אין מבשלין, דכיון שגילתה תורה לכם ולא לגוי גרע טפי ויש בזה איסור דאורייתא ולא אמרינן מתוך. וכמו"כ י"ל כשעושה לצורך רפואה שאינו שוה לכל נפש.

טז. סי' ס"א ד"ה ועל כרחך.

יז. ועיי"ש עוד בגדרי ריבוי בשיעורין.

וכמו"כ כתב בקובץ שיעורים"ח דלשיטת התוס' והרשב"א דריבוי בשיעורא בשבת איסורו מדרבנן, הטעם משום דהכל ראוי לשימוש והי מנייהו מפקת, ולכן אם חלק הריבוי אינו ראוי כגון שקצץ עוקץ אחד עם כמה תאנים ותאנה אחת אינה ראויה ריבוי זה אסור מהתורה.

ועל דרך זה כתב בהגהות אמרי ברוך [פרנקל]^ט, ונראה פשוט דמה שמותר ביום טוב רבוי בשיעורא אינו אלא היכא דהרבוי הוא ג"כ באוכלים שמותר לגבייהו מלאכת יום טוב באם היו נצרכים לאכילה, משא"כ אם הריבוי הוא בדבר שאינו אוכל.

ולפ"ז אף אם תלישת השיבולת שבהם החיטים שהם אוכל נפש מותר מדאורייתא ביום טוב, מ"מ אסור לקצור דרך קצירה דהיינו עם הקשין שאינו מאכל אדם, מצד איסור ריבוי בשיעורא, שהקשים נקצרים מגידולן ואין קצירתם צורך לתלישת השיבולת לצורך החיטים לאכילה, ע"כ^י.

והביא ראיה מהא"כ דעיסה חציה של נכרי אסור לאפותה ובקמח אסור ללוש, כי אפשר לחלק, אף דנפיש בשיעורא ולא בטירחא, כיון דההוספה היא בשל נכרי שלא הותר בו מלאכה, כל שכן בדבר שאינו מאכל אדם כלל.

יח. להגר"א וסרמן זצ"ל ביצה י"ז. אות מ"ח.
 יט. על הטורי אבן חגיגה י"ז ע"ב באמצע דיבור המתחיל אימת.
 כ. ולא דמי להוצאת פרי בקליפתו ובישול בשר עם עצמות דבטל הפסולת לאוכל ולא חשיב ריבוי בשיעורא כלל.
 כא. דביצה כ"א.

והנה כתבו התוס'^{כב} דאיסור עיסה חציה של נכרי אינו מדאורייתא אלא מדרבנן, וי"ל דשאני הכא שעדיין י"ל הי מינייהו מפקת דאין חלק הנכרי מבורר, משא"כ אם הריבוי אינו אוכל וכמש"נ.

נמצא דכשהאיסור מבורר והוא עושה בו מלאכה יחד עם ההיתר לא חשיב ריבוי בשיעורין, ולא עדיף ממי שעושה מלאכה בפעולה אחת בפסיק רישיה דחשיב עושה מלאכה.

ג. בדעת המשנ"ב בזה

הגרי"ש אלישיב שליט"א הראה בזה לדברי החפץ חיים בספרו מחנה ישראל^{כג} דגם כשמוציא דבר האסור עם דבר המותר אפשר דחשיב ריבוי בשיעורין, שהזהיר שם את חיילי הצבא שמוכרחים לישא משאות מחמת הציווי, שאם אין אפשרות לטלטל ע"י גוי יניחו את החפצים האישיים שלהם בתוך יתר החפצים ולא ישאו החפצים הנוספים ביד בפני עצמו ואפשר דאין על זה איסור^{כד}.

כב. בפסחים מ"ו: בד"ה הואיל, הקשה בקונטרס.

כג. פרק ז'.

כד. וז"ל, אם החפצים הם שלו ואין עליו צווי מהממשלה שיהיו לו החפצים ההמה, אסור לישא אותם בעצמם עמו, אך אם נושאם בצירוף שאר החפצים שמוכרח לישא אותם מצד הצווי אפשר דאין על זה איסור וכדלקמן, ויותר טוב שישתדל בכל היכולת לטלטלם ע"י אינו יהודי או על העגלה שנותנין להם. ואם יש לו מעות וירא להניחם שם ולתתם ליד אחר שלא יגזלוהו ממנו יתפרס בבגדו בערב שבת דשוב אין זה רק הוצאה כלאחר יד ובמקום פסידא יש להתיר. וכן לענין התפילין שלו יש לו לעשות כן אם אין לו עצה אחרת, ובדיעבד אם לא תפרם בע"ש בבגדיו נראה דיש לסמוך במקום הדחק כזה על ההיתר שכתבנו שיניחם בתוך יתר החפצים שמוכרח לישא אותם מצד הצווי וישאם ביחד ולא ישא החפצים הנוספים ביד בפני עצמו.

מבואר שאם מניח חפצים האסורים בטלטול עם חפצים שנושא אותם מפני פיקוח נפש ואינו נוטלם ביד בפני עצמו אפשר דלא חשיב ריבוי במלאכה.

ועיי"ש שחתר למצא קולות לחיילים שבודאי לא יניחו כל החפצים שלהם וכספם והתפילין בכל שבת שינתן בו צו לשנות מקום. [ויל"ע אם כונתו לסמוך על הרשב"א שסובר שריבוי בשיעורין אסור מדרבנן אע"פ שבמשנ"ב^{כ"ה} מצדד שהעיקר כדעת הר"ן שאיסורו מהתורה. או שיש סברא לחלק בין הוצאה שרק בהוצאת כל הכלי מאותה רשות נשלמת המלאכה, לבין בישול דכל דבר המתבשל הוא דבר בפני עצמו, וצ"ע].

ד. חילוק בין היתר ריבוי

ביום טוב לגדר ריבוי בשבת

כתב האגרו"מ^{כ"ו} דגם לרבי יוחנן דאגד כלי שמיה אגד ולא חייב בשבת על הוצאת צרור מפתחות אלא חטאת אחת, לא שייך להתיר ביום טוב יציאה עם צרור שיש בו מפתחות שאין שייך להשתמש בהם בהליכה זו.

וביאר שם דאין שייך בזה הטעם שכתב הר"ן שהתירה תורה ריבוי בשיעורין כדי שלא יצטרך לשקול ולדקדק לבשל רק את הכמות שנצרכת לו.

כמו"כ לפי מש"כ הריטב"א הנ"ל דטעם ההיתר הוא כדי שיעשו צרכיהם בשפע לכבוד היום, זה שייך רק בריבוי דבר שכולו ראוי לשימוש. [ולדעת הרא"ה והמאירי המובא בהערה

כה. סי' שי"ח ס"ק י"ג.

כו. ח"ח סי' ל"ה.

לעיל דוקא ריבוי מים שהוא כגוף אחד הותר, ולא כל ריבוי בשיעורין הותר ביום טוב].

גם מדברי השעה"צ נראה דצ"ע אם הותר ריבוי כזה, דהנה בשו"ע^{כז} איתא היה לו קמח או עיסה בשותפות עם אינו יהודי, אסור לאפותה ביום טוב אלא יחלקנה ויאפה את שלו.

וכתב בשעה"צ^{כח} דמלישנא דגמרא דמחלק בין בהמה לעיסה משום דבהמה אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, משמע דאי לא הכי היה אסור אף על גב דחד טרחא הוא, ואם כן אף בככר גדול אסור משום דהיה אפשר לחלק מקודם. ומסיק דאכתי צריך עיון^{כט}.

מבואר דריבוי בשיעורין כזה שחלק הנוסף אסור במלאכה אפשר שלא הותר ביום טוב, אע"פ שאין מבורר מהו חלק האיסור, דלא כל מה שמוגדר ריבוי בשיעורין הותר ביום טוב.

נמצא דבצרור מפתחות שיש בו מפתח שאינו ראוי לו בהליכה זו, לדברי כמה אחרונים חשיב מעשה מלאכה של איסור, וגם לפי המחנה ישראל דחשיב ריבוי בשיעורין, י"ל דלא הותר ריבוי כזה ביום טוב.

וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דריבוי של מפתח שאין שייך שישתמש בו בהליכה זו יש לדון אם הותר ביום טוב. וריבוי דבר שהוא אסור במלאכה כגון בישול וטילטול תרופות עבור חולה, ודאי אסור גם בריבוי בשיעורין, וכנ"ל.

כז. סי' תק"ו סעי' ו'.

כח. ס"ק נ"ו.

כט. עיי"ש, ויעוי' בבית אפרים סי' נ' במה שהאריך בנידון זה בככר אחד ובשתי חתיכות.

ה. החזרת חפצים

א. איתא בשו"ע^ל מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה שלא לצורך כגון קטן לולב ספר תורה וכלים, והוסיף בהגה הצריכים לו קצת או מתירא שלא יגנובו או שאר פסידא.

והמשנ"ב כתב ודע דיש כמה פוסקים שחולקין על זה וסוברין דלא הותר הוצאה אלא לצורך אוכל נפש ממש או צורך מצוה ושאר דברים השייכים לאותו יום אבל לא בשביל הפסד ממון, ונכון להחמיר לנהוג כמותם [ובפרט במקום שיוכל למסור הכלים או המפתח למי שהוא נאמן לו בביתו דאז אסור לדברי הכל].

ומכל מקום המחזורים שהביאם ביום טוב לבית הכנסת ומתיירא מגניבה אע"פ שאין צריך להם עוד ביום טוב מותר להביאן לביתו לדברי הכל, דהתירו סופן משום תחילתן, דאם לא כן לא יביאם בתחילה לבית הכנסת, אך המחזורים שמונחים מכבר בבית הכנסת כשאין צריך להם עוד ביום טוב נכון להחמיר שלא להחזירם לביתו ביום טוב אפילו אם יש חשש גניבה, ע"כ^{לא}.

ל. סי' תקי"ח ס"א.

לא. ומקורו ברא"ש ביצה פ"א סי' י"ח בשם רבינו תם, דמותר להחזיר ספרים מבית הכנסת דהתירו סופן משום תחילתן. ובהגהות מרדכי [סי' תרנ"ח] כתב לשון מורי הר"מ ולהחזיר ספרים לבית אסור ביום טוב אם אינו רוצה ללמוד בהם היום דלא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך אלא מצוות היום, ע"כ. וכתב התפארת שמואל על הרא"ש, ולי נראה דאף המחבר לא התיר אלא היכא דאיכא למיחש שמא יגנובו דאיכא למימר התרת סופו משום תחילתו אבל היכא שרוצה להחזיר בלא חששא שמא יגנובו לא וכל זאת דוקא איירי ברשות הרבים או בכרמלית הדומה לרשות הרבים, אבל תוך העיר אפי' בלא עירוב מותר וליכא חששא דאיסור, ודו"ק.

ומבואר דאין בזה צד איסור דאורייתא כי מטלטל דבר הראוי לו, [ויש בזה הואיל] ולכן אפשר להתיר סופן משום תחילתן.

ב. אורחים שבאו לסעודה וחוזרים לביתם ורוצים להחזיר החפצים שלהם ושל ילדיהם כשבחלקם ישתמשו ביום טוב וחלקם אין בהם צורך ליו"ט, הנה קיבוץ החפצים יחד צריך להעשות בחדא טירחא שהכל לפניו ומקבץ^{לב}, או כשבלא"ה מותר לו לקבץ כדי להצניעם שלא יאבדו.

ואחר שקיבץ יש לדון אם יכול לטלטל הכל יחד בחדא טירחא כשאינו מטלטל ביד בפני עצמה, ומקום הדיון בזה, לפי מש"כ האגרו"מ שאסור לטלטל מפתח שאין שייך לו כלל בהליכה זו, האם דוקא דבר שלא שייך שישתמש בו אסור אבל דבר ששייך שישתמש רק שאין לו צורך בו אע"פ שמצד השימוש אין כאן סברת הי מינייהו מפקת, מ"מ מצד המלאכה כיון שהכל ראוי ליום טוב, חשיב כריבוי בשיעורין ושרי. ויש לדון בזה גם בדברי הגמ' דמרבה בקדירה לצורך חול שרי איך הדין אם הוא מוסיף ירק שאין בדעתו לאכול ממנו ביום טוב אבל הוא ראוי לו אם גם זה שרי כיון ששייך שיהנה מזה ביום טוב.

וכתב המהרש"ל בים של שלמה דהא דעולא לא חשיב ליה בהדא הנך ג' דברים שהתירו סופן משום תחילתן משום דלא מתני במתני' בהדיא. עוד כתב ועוד נראה דאפילו היכא דאיכא חשש גניבא ומסתפי להניחן שם אפ"ה אסור להחזירן וכגון שהיו מונחים מכמה שנים דלא שייך למימר התירו סופן משום תחילתן אסור.

לב. כמש"כ המשנ"ב סי' תק"ג ס"ק ה' בנותן כמה חתיכות על השפור וע"ע בפרק הבא בגדרי חדא טירחא.

מִיֵּהוּ א"כ מש"כ המשנ"ב דנכון שלא להחזיר המחזורים אפילו אם יש חשש גניבה, אם מחזיר המחזור יחד עם דבר אחר שיש לו בו צורך יהא מותר להחזירם ביד אחת, וצ"ע^{לג}.

ד. הגדרת ריבוי בהוצאה ובשאר איסורים

המחנה ישראל^{לד} הביא מקור לדבריו שיש חילוק בין עושה מלאכת ההוצאה ביד אחת לעושה בשתי ידיו, מהא דמי שסך חמש אצבעותיו נשא ואותבינהו בבת אחת, דחייב אכל חדא וחדא^{לה}, ופרש"י נשא סם המשיר שער והסך ממנו אינו צומח שער בגופו ואותבינהו בבת אחת בה' מקומות דהוו ליה ה' קריחות [שאסור לעשות כן על מת]. הרי מבואר דאם עושה פעולות נפרדות בה' אצבעותיו בבת אחת חשיב ה' איסורים וכל שכן כשעושה בכל יד בפני עצמה.

לג. יל"ע כשמטלטל שעון או מטפחת או מפתח וכדומה וכשמגיע לביתו כבר אין לו צורך בהם, למה מותר לו להכניסם לביתו כשזה כרוך באיסור הכנסה מרשות לרשות, לסוברים שלא הותר הוצאה בשביל הפסד ממון כנ"ל במשנ"ב, ובפרט במקום שאין הפסד ממון אם יניחם מחוץ לביתו. ויש לדון ע"פ סברת הריטב"א הנ"ל שאלו אמרה תורה לעשות מלאכת אוכל נפש בצמצום, ימנע משמחת יום טוב, והכי נמי אם יצטרך לצמצם הליכתו להניח חפציו מחוץ לביתו ימנע מלהוציא. מיהו ההיתרים שנתפרשו בגמ' ובראשונים הם במקום שאין ריבוי במלאכה או שיש הואיל, אבל כשיש ריבוי במלאכה ואין הואיל וחזי לאורחים כגון במקום שאין חשש גניבה, ואורחים שירצו לקחת יכולים לקחת גם מחוץ לביתו, לא נתבאר מהו טעם ההיתר בזה. וצ"ע.

לד. סי' תקי"ח ס"א.

לה. שם סי' ל"א ס"ב בהג"ה שלא נדפסה בכל הדפוסים.

לו. מכות כ' ע"ב.